

MILAN KUČAN O POLOŽAJU ROMOV

Črenšovci, 11. september 2003

Z veseljem Vas pozdravljam na današnjem srečanju in zelo sem zadovoljen, da je do njega prišlo. Prepričan sem, da lahko prispeva k osvetlitvi enega temeljnih vprašanj evropskih družb, tudi slovenske družbe, vprašanja enakopravnosti, varstva in posebnih pravic manjšin, etničnih in drugih, ki so bistvena sestavina človekovih individualnih in skupinskih pravic in jim demokratične države danes posvečajo nadvse veliko pozornost. Vprašanje položaja in varstva Romov in Sintov je znotraj tega le eno, zgodovinsko, kulturno in civilizacijsko zelo posebno vprašanje. Ne brez razloga mu posebno pozornost posveča tudi Svet Evrope z vrsto svojih dokumentov, s katerimi k posebni pozornosti in ravnanju zavezuje svoje članice. Dejstvo, da je to posvetovanje organizirano v Sloveniji, še posebej tukaj v Prekmurju, kjer tradicionalno, v iskanju uspešnega in ustvarjalnega vzorca sožitja že stoletja s Slovenci in Madžari živijo tudi Romi, štejem za izraz pozornosti, ki ga položaju in varstvu Romov posveča Republika Slovenija. Da se je k takšnemu ravnanju zavezala, priča tudi Ustava naše države, v kateri je v 65. členu zapisano, da položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon.

Na to ustavno normo Slovenija opira svoje pravne akte in svoja dejanja, s katerimi zagotavlja posebno varstvo in pravice Romov, ne glede na sicer nerazveseljivo dejstvo, da takšnega celovitega zakona še vedno ni. Nanje opira Slovenija tudi svoja dejanja, za integracijo Romov v socialna okolja, v katerih živijo, neredko zoper ponekod še vedno zakoreninjene tradicionalne pomisleke, predsodke, nezaupanje in odpore, tudi nestrpnost večine. To so še posebej razkrile težave pri uveljavitvi zakona o predstavnikih Romov v občinskih svetih tistih občin, v katerih živijo večje strnjene skupine Romov. Vztrajanje pri doslednem spoštovanju te zaveze je zato mogoče šteti za potrditev demokratične naravnosti velike večine slovenske družbe. Hkrati neposredno vključuje Rome v aktivno reševanje vseh vprašanj življenja in razvoja občin, v katerih živijo, ne le vprašanj, ki neposredno zadevajo njihove posebne probleme. S tem tudi sami neposredno prevzemajo svoj delež v skupni odgovornosti za urejanje vprašanj sožitja, kajti sodelovati v upravljanju občine ni le pravica, je tudi odgovornost. Kakšen bo uspeh te zelo demokratične rešitve, je odvisno v veliki meri tudi od aktivnosti, stališč in zavzemanj predstavnikov Romov v svetih občin, v katere so jih izvolili njihovi rojaki in jim s tem izrekli veliko zaupanje in naložili posebno odgovornost. Je pa uspeh nedvomno odvisen tudi od sposobnosti večine v občinskih svetih, da pokaže razumevanje za probleme Romov in da z njimi o teh vprašanjih vzpostavi strpen dialog v iskanju skupnih in za vse sprejemljivih rešitev. Kajti kaže razumeti, da se hkrati z rešitvami, ki bodo Romom omogočale, da sami

prevzamejo odgovornost za urejanje lastnega položaja ter razmer, v katerih živijo, spreminja odgovornost večine v skrbi za reševanje teh občutljivih vprašanj.

To se mi zdi zelo pomembno poudariti, kajti tudi to vprašanje razkriva demokratično podobo slovenske družbe. Po mojem trdnem prepričanju se demokracija najbolj verodostojno kaže kot demokracija za drugačne, ne za večino, katere demokratičnost se izraža v razmerju do tistih, ki so drugačni bodisi po svojem jeziku, po svoji kulturi, po svoji nacionalni, verski ali rasni pripadnosti. Demokracija je v tem razmerju neke vrste pozitivna diskriminacija, s katero večina, zato da bi zavarovala manjšine in njihovo pravico do drugačnosti, priznava manjšinam celo več ali posebne pravice, ki jih sama nima. In prav v tem dejstvu se izražajo njena demokratičnost, strpnost in tudi solidarnost. Vem, da se s takšnim pristopom marsikdo v Sloveniji pa tudi zunaj nje ne bo strinjal. Ampak trdno sem prepričan, da prav za to gre.

Tudi zgodovina na tleh Slovenije in zgodovina Slovencev me v tem prepričanju potrujeta. Zgodovina je bila tu zelo viharna. Tu so razpadale ne samo države in nastajale nove, tu so razpadali tudi imperiji, se srečevale in spopadale velike ideologije, različne kulture, različne civilizacije, kar vse je pisalo usodo slovenskemu narodu. To je v naši zavesti, tudi v razumevanju pravice do različnosti in nuje po varstvu manjšin vtisnilo prepoznaven pečat. Toliko bolj, ker so vsa ta turbulentna dogajanja povzročila, da veliki deli slovenskega naroda tudi danes živi zunaj meja matične države slovenskega naroda kot manjšine, ne da bi države, katerih lojalni državljani so Slovenci, zanje vedno in v zadostni meri izkazovale potrebno razumevanje s posebnim varstvom in priznavanjem posebnih pravic, ki jim kot manjšini v demokratični družbi gredo.

Na teh izkušnjah gradimo politiko varstva in položaja etničnih manjšin v Sloveniji. Ob italijanski in madžarski manjšini, ki imata iz zgodovinskih razlogov drugačen položaj, tudi vsem drugim etničnim skupinam zagotavlja pravice in položaj Ustava. Imajo vse možnosti, da ohranjajo in uveljavljajo svojo kulturno in nacionalno identiteto. Vprašanje pravic etničnih skupin postavlja Slovenija v širši kontekst skupinskih pravic človeka. Glede političnih, socialnih, kulturnih in drugih pravic, ki gredo človeku kot posamezniku, slovenska ustava ne pozna nikakršnih razlik.

Mogoče je reči, da so v Sloveniji položaj etničnih manjšin, njihove pravice in zaščito urejene na zgledno visoki evropski ravni. Ta ugotovitev pa nikakor ne pomeni, da bi ne moglo biti bolje in še posebej, da v življenju med pravno ureditvijo in dejanskimi odnosi ni razlik. So, prav gotovo so. A bistvena je volja, da življenje in normo zblizamo. To voljo pa je v Sloveniji, kljub težavam, nedvomno mogoče zaznati.

Tudi to je ena od nalog današnjega srečanja. Gre za ugotavljanje takšne volje v razmerju do Romov, v katerih je tradicija uveljavila morda najizrazitejši vzorec nezaupanja in predsodkov. Toda tukajšnje razpravljanje je mogoče opreti tudi na dolgo in dobro tradicijo integriranja Romov v etnično večinsko socialno okolje z vključevanjem v izobraževanje, otroško varstvo, zaposlovanje, urbanistično, socialno in okoljsko politiko. Prav tu v Prekmurju sežejo ti napor daleč nazaj v petdeseta leta in prav tu so tudi dali prve otipljive rezultate. V zadovoljstvo Romov in neromske večine. To ne pomeni, da nerazumevanja ni več, da sporov in konfliktov ni. Pomeni pa, da jih je mogoče reševati, da je mogoče najti skupne in produktivne oblike sožitja. Da je mogoče živeti ne samo drug ob drugem, ampak tudi odgovorno drug z drugim.

Želim Vam, da bi posvet prispeval k tej pozitivni izkušnji in da bi v prihodnje odnose gradili na njih. V Sloveniji in drugje. Da bi tudi od drugod prevzemali pozitivne izkušnje. Smo del človeštva in drug drugemu odgovorni. Tega se kaže zavedati.

Mene pa k takšnemu razmišljanju še posebej zavezuje priznanje Zlato kolo, ki sem ga letos maja dobil v Berlinu za zavzemanje za pravice Romov. Takrat sem v zahvali med drugim dejal, da sem vse, kar sem doslej storil ali vsaj skušal storiti, delal iz globokega prepričanja, da smo vsi ljudje vredni enako, da je vsakdo enkraten in neponovljiv in da smo vsi skupaj v svoji različnosti človeška skupnost, ki je dolžna odgovorno prevzemati dediščino svojih prednikov in jo bogatejšo izročiti prihodnjim rodovom.

En sam velik pogoj obstaja, da bi izpolnili to pravico in dolžnost. Udejanjanje sožitja različnosti, spoštljivega in ustvarjalnega sobivanja in sodelovanja vseh ljudi, pri katerem je vsakomur dana pravica, da je in ostane, kar mu je bilo dano in kar želi biti. In da to omogoča tudi drugim.

Evropski viharji so pogosto ruvali občutljive korenine sožitja. Zdaj živimo v upanju in veri, da bo Evropa znala in zmogla živeti v vsej svoji različnosti in z vsemi svojimi posebnostmi, med katerimi je romska kultura eden od biserov. To bi bila in to bo močna in bogata Evropa, mirna in varna, pestra in enotna, prijazna vsem svojim državljanom. Združena Evropa svobodnih različnosti. Vanjo verjamem in zanjo se mi zdi vredno truditi.

Tako seveda mislim tudi sedaj. In te besede ostajajo moje vodilo.